Elements històrics i artístics

Santa Maria de Palautordera

Presentació

Santa Maria de Palautordera, al peu del Montseny, té una gran riquesa paisatgística però també una gran riquesa pel que fa al patrimoni rural i urbà.

En aquests últims anys s'ha anat treballant per donar a conèixer el nostre municipi, perquè sigui valorat, tant pels propis vilatans com per les persones que s'hi acosten per visitar-lo com un atractiu turístic més del Montseny. S'han realitzat nou itineraris per l'entorn del municipi, s'han senyalitzat masies com a patrimoni rural, i s'han creat dues rutes cicloturistes també per l'entorn del nostre municipi.

Aquest projecte vol donar un pas més i senyalitzar una part del patrimoni urbà.

És un primer pas per a la senyalització de tot el patrimoni urbá que té Palau, que és molt. I com a primer pas s'han hagut de seleccionar uns llocs, deixant-ne de banda d'altres ja que es recomana que es senya-

Edita: Ajuntament de Santa Maria de Palautordera
Disseny i impressió: habemus.cat
Idea i cordinació: Enric Pujol
Documentació i textes: Josep Maria Pascual i Sabé
Fotos antigues: cedides per l'Associació Cultural Frederica Montseny

litzin en segones edicions, com pot ser Ca l'Andreu, finestres, portals, oficis del carrer de la Creu, i tants d'altres.

Doncs aquí teniu a les vostres mans un primer pas per a saber quelcom més del nostre poble. Agraïm la col·laboració de tots els que han ajudat desinteressadament a què aquesta guia recolzada per plafons que trobareu a cada lloc del recorregut hagi estat possible.

Cordialment,

Ramon Arabia i Auleda
Regidor de Promoció econòmica,
Turisme, Comerç i Ocupació

1

1. ESGLÉSIA / CAMPANAR

L'església és un edifici gòtic tardà acabat el 1563, com a reforma d'una antiga església que no en coneixem el seu origen. L'estructura de la planta és d'una sola nau amb sis capelles, tres a cada costat, un presbiteri, i el cor.

El seu interior estava decorat amb grans retaules que van ser cremats durant la Guerra Civil Espanyola (1936-1939). Tot i així, de la decoració anterior en conservem el retaule de Sant Pere, de Joan Gascó, conservat actualment al Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) a Barcelona.

El campanar és una reutilització de l'antiga torre del palau del s. XIII i realitzada amb còdols. A la qual se li afegeixen dos pisos superiors, amb un acabat hexagonal de carreus. Té un coronament piramidal amb merlets esglaonats.

2. PLAÇA SANTA MARIA CARRER DEL PEIX

Ens trobem en un espai compost per cases d'època moderna (s. XVII-XVIII), més antigues o més modernes, però totes elles mantenen una estructura urbanística existent en època moderna. Entre la plaça Santa Maria, c. del Peix i la Plaça de les Olles, trobem l'origen del poble de Santa Maria de Palautordera.

Aquests carrers i places es construeixen al voltant de l'església, el que anomenem la Sagrera, un espai de seguretat pels seus habitants en cas de violència. L'estructura urbanística s'ha mantingut al llarg dels segles, i és la part més antiga del poble que conservem.

Pel nom dels carrers també podem saber que aquí hi tenia lloc el mercat, en el carrer del Peix s'hi venia el peix, i a la plaça de les olles, olles i altres elements de ceràmica. Des d'aquest mateix carrer, podem contemplar algunes de les gàrgoles de l'església parroquial.

Rebaixes
blanc

3. CAN GARRIGA

Casa del s. XVI-XVIII, de planta baixa, pis i unes golfes. Les portes i finestres que podem observar des de fora són originals. La tipologia d'obertures és d'arcs rebaixats, arcs de mig punt i llindes planes. En una obertura hi trobem un escut i en una altra una inscripció. A l'alçada de les golfes i a la cantonada hi trobem un rellotge de sol de rajoles decorades.

En l'interior del que ara és la botiga hi trobem una gran arcada que dóna a un pati interior, que dóna accés a altres edificacions que actualment són habitatge i que anteriorment havien sigut estables.

4. PONT TRENCAT

Pont que travessa el riu Tordera i separa els pobles de Santa Maria de Palautordera i Sant Celoni. L'origen d'un pont en aquesta zona podria ser romana, tot i que el que conservem actualment és d'origen medieval. El pont es trobava en un dels passos de les vies romanes.

El 1443 es reconstrueix, i s'obté el dret de pontatge (peatge) per part del comte-rei Alfons el Magnànim a la Universitat de Sant Celoni. S'hi construeix un hostal restes del qual es troben en l'actualitat dins d'una casa particular. El pont està compost per dos arcs ogivals, d'aquests només en resta un, el que es correspon al poble de Santa Maria de Palautordera.

La destrucció de la part de Sant Celoni es produeix el 1814 durant la Guerra del Francès per part d'una dona que mor en la seva destrucció, i tenia per objectiu dificultar el pas de les tropes franceses.

El 2005 es restaura i es fa de forma moderna, fent visible la part original i la part moderna. Aquesta restauració ha obtingut diferents premis d'arquitectura nacionals i internacionals.

5. MASIA CAN SALA

La masia és un tipus de construcció rural típica de Catalunya. Els materials utilitzats per a la seva construcció són els que es troben disponibles a cada zona. Destaquen per una gran façana amb una porta principal amb dovella o llinda. Típicament tenen dues plantes, l'inferior dedicada a les feines d'explotació agrícola o ramadera i la superior dedicada a l'habitatge. Amb el temps, i segons les necessitats de la família, s'anàren ampliant els espais i els cossos de la masia.

La Masia de Can Sala és del s. XVI-XVIII amb ampliacions i reformes al llarg dels anys. En el seu origen era una planta baixa i un pis, ara són dos cossos amb diferents nivells, i amb una galeria. A la façana nord-est hi ha dos contraforts. La porta d'entrada té una estructura de dovella, les finestres són de llinda, algunes d'aquestes estan decorades amb petits emblemes.

6. CAPELLA DE SANT SEBASTIÀ ERMITA DEL REMEI

La capella de Sant Sebastià és un edifici del s. XVI, i amb la construcció de la nova ermita va ser desecularitzada, ara és una casa particular. Es tracta d'un edifici d'una sola nau, amb un absis i volta de canó.

L'augment de la devoció per la Mare de Déu del Remei va fer necessari construir una nova ermita i es va escollir un terreny al costat de l'antiga capella de Sant Sebastià.

L'ermita del Remei és un edifici neoclàssic (1803), l'exterior és paredat i té una façana amb la portada d'arc rebaixat, un ull de bou, i un campanar. L'interior és de planta de creu llatina, amb cimbori, un cor sobre l'entrada i un cambril que acull la imatge de la Mare de Déu del Remei, còpia realitzada el 1939 de l'original del s. XVI cremada durant la Guerra Civil.

En els extrems del creuer hi trobem dues finestres amb vitralls de les imatges de Sant Sebastià i Sant Erasme, advocacions existents en l'antiga capella de Sant Sebastià. El vitrall del rossetó és obra del vitraller Joan Vila Grau (Barcelona 1932).

7. CARRER DE LA CREU

El carrer de la Creu durant molts segles ha sigut el camí de sortida del poble direcció cap a Sant Celoni. Al final del carrer s'hi trobava una creu, que està documentada el 1862, en què es parla de la Creu de Ca l'Andreu, a Cal Pastor actualment. I d'aquesta creu en deriva el nom del carrer.

Al llarg del carrer podem apreciar les diferents tipologies dels edificis construïts al llargs dels anys, destaquen aquelles edificacions de l'arquitectura popular. Cases entremitgeres amb dues plantes, amb una entrada amb arcs de mig punt.

Són rellevants les cases dels números, 20, 22, 24 i 52 (Can Salvanyà). L'estructura de les cases és la mateixa. Són cases de planta baixa, i pis, la número 22 inclou unes golfes de construcció posterior. A la planta baixa ens trobem la porta d'entrada amb arc rebaixat o en llinda, i una finestra. Al pis té una finestra i un balcó.

8. PLAÇA MAJOR I
Arquitectura moderna

El s. XVI el poble realitza una reforma urbanística en què s'enderroquen les muralles i el palau, i es construeix l'església gòtica. Es canvia l'entrada a la població, que ara es realitza entre la nova casa del campaner i la torre-campanar.

En aquest període de reformes es construeixen diferents edificis que hem conservat, Cal Ferrer (plaça Major, 2) en què destaquen la porta de mig punt adovellades i la finestra d'arc conopial amb l'interior lobulat i rosetes a la línia de les impostes.

A la mateixa plaça trobem Cal Violí (plaça Major, 11) en què destaquen una finestra gòtica amb l'interior lobulat i rosetes a les impostes. L'altra amb arc conopial i podria ser aprofitada, permeten comprendre com al llarg de la història els edificis els hem construït aprofitant elements d'altres edificis anteriors.

9. AJUNTAMENT

Edifici de 1929 de l'arquitecte municipal Josep Domènech i Mansana (Barcelona, 1885-1973). Destaca per ser un edifici d'estil modernista, amb una utilització dels materials tradicionals. Està compost per una planta baixa i dos pisos, i tres cossos, on sobresurt el cos central i principal. Les obertures de les finestres i portes estan realitzades amb simetria, creant un efecte de regularitat en tot l'edifici.

La construcció de l'edifici s'engloba en el projecte modernitzador del poble dels anys 1920. El rellotge que corona l'edifici és una incorporació posterior, de l'any 1967, encara que originàriament tenia que ser instal·lat a l'església parroquial.

L'edifici de l'Ajuntament va ser dissenyat per acollir part de les oficines municipals, i els habitatges dels mestres i el secretari. Amb els anys aquestes últimes funcions van ser abandonades i els seus espais van ser ocupats per ampliar les dependències municipals.

10. CENTRE CÍVIC MESTRE SALVADOR FÀBREGAS

Edifici construït com a escoles i que actualment ocupa el Centre Cívic, i Radio Vitamènia. Es tracta d'un edifici de 1930 amb façanes al carrer Consolat de Mar i Doctor Robert, té una estructura rectangular i coberta en dues vessants. Les dues façanes estan assentades sobre un sòcol de pedra rematat per una faixa de totxo i al damunt arrebossada i pintada. Està coronat per una arc escalonat recobert amb rajoles.

Les obertures són grans d'arc rebaixats i ampit inclinat, les obertures interiors que donen a l'Envelat són més senzilles.

11. ESCORXADOR

Edifici construït el 1930 per l'arquitecte municipal Josep Domènech i Mansana (Barcelona, 1885-1973), té una estructura de planta basilical, amb una nau central més alçada que les dues laterals, permeten, en origen, una bona il·luminació amb les finestres d'arc conopial.

En unes reformes posteriors es van tapiar algunes de les finestres com l'entrada principal, deixant només una petita obertura. Al costat esquerre se li va adossar una nau prefabricada, i a aquesta una altra nau de formigó.

L'escorxador de Santa Maria de Palautordera té unes característiques molt semblants a les que té el de Sant Celoni, i que ara és la Biblioteca municipal. Els dos edificis són del mateix arquitecte, i d'èpoques semblants.

12. L'ESPLAI

Edifici construït el 1923 per acollir els actes del Centre Autonomista, associació de caràcter cultural que tenia l'objectiu de realitzar ball, teatre i cinema entre els seus associats.

Al llarg de la seva història ha tingut diferents noms, el 1932 pren el nom de Centre Autonomista Republicà, el 1939 Café España. I el 1977 es reconverteix en esplai per a la gent gran.

La tipologia de l'edifici segueix l'arquitectura del primer terç del s. XX, amb planta rectangular, i coberta en dues vessants de teula àrab, els murs i els pilars són de maó pintats de blanc. En el seu origen era un edifici d'una sola planta. La portada és d'arc de mig-punt. Al costat hi ha un petit edifici annex de dues plantes amb la mateixa estructura que havia estat l'antiga biblioteca.

13. SAFAREIG MUNICIPAL

El safareig municipal es construeix el 1936 després de destruir l'anterior safareig que estaven al costat de l'antiga rectoria amb l'objectiu de realitzar una nova carretera d'entrada al poble que, amb els anys, donarà lloc al Passeig Vitamènia. La construcció va anar a càrrec dels treballadors del sindicat de Paletes.

Aquesta construcció és senzilla, de planta rectangular amb coberta a dues vessants i el safareig al centre, format per dos cossos rectangulars units entre ells.

Aquesta construcció va fer una funció més enllà que el d'un espai per a la neteja de roba, també es convertí un espai de relació social.

14. PONT DE FERRO SOBRE LA TORDERA (PONT DE CAN GUIÑAU)

Tenir un pont sobre la Tordera ha estat sempre important pels habitants de Santa Maria de Palautordera, sense el seu pas, era quasi bé impossible el pas a l'altra riba del riu, i deixava incomunicats els veïns del Temple, i el camí de comunicació amb Sant Celoni.

D'aquesta manera el 1934 es decideix construir un pont de ferro, per poder substituït la passarel·la de fusta existent fins al moment, anomenada del "Tint" i que dóna pas als veïns i als treballadors de "Can Guiñau". El nou pont rebrà el nom de Pont del Temple.

Amb aquest pont donem entrada al què s'anomena l'arquitectura del ferro, la utilització del ferro per a la construcció d'edificis i altres estructures. En aquest cas, el pont es compon de dos pilars i una estructura de ferro que aguanta la passarel·la que permet superar el riu Tordera. A les pilastres del pont hi ha gravada la data "año de 1934", any de la seva construcció.

15. CARRER MAJOR

El Carrer Major va ser fins a mitjans del s. XX la carretera que portava cap els pobles de Sant Esteve de Palautordera i Montseny, moment que es construeix el passeig Vitamènia. I per tant era el carrer principal del poble.

Aquest fet, farà que ens trobem amb diferents tipologies de cases, algunes més senzilles i altres més espectaculars, això serà degut a les finalitats pel qual varen ser construïdes, com habitatges de gent del poble, habitatges d'estiueig, cinema o centres recreatius.

Destaquem el c. Major, 15 que ha sigut al llarg del temps seu de la Societat Recreativa "l'Aliança", Durant la dictadura d'en Primo de Rivera va ser la seu de la "Unió Patriòtica", i més tard "Cafè de Dalt", i del Sindicat de Pagesos. Can Morató (c. Major, 37); Cal Tut (c. Major, 50), Cal Cisteller (c. Major, 52).

16. PLAÇA MAJOR II l'arquitectura d'inici del s. XX

A inicis del s. XX es realitzen diferents reformes a edificis del centre del poble, i la plaça major del poble.

La tipologia dels edificis són semblants en tots els casos, edificis de planta baixa i dos pisos, i habitualment amb un coronament, realitzats entre parets mitgeres. L'estructura de les obertures és comuna dues a cada pis, que poden variar entre finestres o balcons, encara que al llarg dels anys, moltes de les finestres es van reformar per convertir-se en balcons.

Destaquen les cases de Can Peret (plaça Major, 20) amb un coronament de balustrada i tres figures, una dona amb un tallant a la mà (avui desaparegut), una cabra, i un home amb un sarró. A la planta baixa té esgrafiats que imiten a elements vegetals.

Altres cases a destacar són Can Natzaret (plaça Major, 4) els pisos superiors; Can Vicens (plaça Major, 12); Can Pepito (plaça Major, 16).

17. CASES MODERNISTES PASSEIG DEL REMEI I

El primer quart del s. XX el poble creix i s'embelleix. Les noves edificacions es realitzen amb el nou estil, el modernista. Una arquitectura que s'identifica amb la nova burgesia catalana barcelonina i també es trasllada als pobles, principalment en cases d'estiueig. En aquest tram de l'antiga carretera cap a Sant Esteve de Palautordera i el Montseny destaquen les cases modernistes de l'inici del Passeig del Remei i del carrer Major, Can Morató.

El conjunt de tres cases modernistes del Passeig del Remei 2, 4, 6. Les tres cases tenen la façana arrebossada i pintada. D'obertures només tenen una porta, una finestra i dos forats de ventilació. Les obertures estan emmarcades amb decoració de motius vegetals. En destaca també la forja de la porta principal.

L'altra casa a destacar és la del Passeig del Remei, 8. Una casa mitgera de planta baixa i dos pisos. Són destacables les golfes amb galeria d'arcs rampants separats per columnes. I els treballs de forja del balcó i de la finestra de la planta baixa.

18. CASES MODERNISTES PASSEIG DEL REMEI II

El Pg. del Remei amb els plàtans és una característica de les carreteres d'entrada dels pobles durant el s. XX. A Palautordera encara es manté en el passeig cap a l'ermita del Remei com per anar a Sant Esteve de Palautordera, encara que antigament els plàtans començaven més aprop del centre del poble.

En aquest tram continuem trobant cases d'estil modernista i altres d'arquitectura popular, segons les característiques del sistema constructiu corresponents.

De l'estil modernista caldrà destacar les cases del Passeig del Remei, 29, 32 i 34 que tenen la tipologia de casa jardí amb planta baixa i dos pisos. Les decoracions són amb rajoles.

Al Passeig del Remei hi trobem un conjunt de dues cases amb la mateixa estructura d'un sol cos amb planta baixa i pis. En les obertures hi ha una combinació de les formes rectes i les corbes. A la planta baixa la porta d'entrada i la finestra estan realitzades amb llinda, en canvi, les dues obertures del pis superior que donen a un balcó estan realitzades amb arcs.

19. TORRE DE SANT JOSEP

Es tracta d'una torre d'estiueig d'inicis del s. XX, que amb els anys ha passat a ser un internat religiós, una escola-taller i actualment és seu d'algunes dependències municipals.

L'estructura arquitectònica és d'un edifici de planta baixa, un pis i unes golfes. A una de les cantonades en sobresurt una torre-mirador de planta rectangular.

Hi ha una combinació de tipologies de les finestres en els diferents pisos, d'arc de mig punt, tribolars, i amb arc apuntat. Les façanes estan arrebossades imitant carreus, els diferents pisos estan ressaltats a l'exterior amb una línia de rajoles. Al costat de la torre hi ha la masoveria i les quadres.

Durant la Guerra Civil (1936-1939) va acollir refugiats que fugien de la guerra de les zones republicanes.

20. CASES MODERNISTES PASSEIG DE L'ESTATUT

La carretera d'entrada al poble a principis del s. XX es va començar a omplir de noves construccions, algunes de propietaris del poble, i d'altres d'estiuejants. La majoria destaquen per la seva construcció d'estil modernista.

Entre aquestes cal destacar, la Torre del Pla o Ca la Manalica (Pg. de l'Estatut, 44) una construcció d'un sol cos, amb planta baixa, un pis i golfes. En destaquem les obertures de la façana oest realitzades amb llinda i acabades les del pis amb un arc esglaonat i la del baix amb un arc, en tots els casos està realitzat amb rajola vidriada.

Les Vil·les Natàlia, Eugènia, Núria i Rosita són un conjunt de quatre cases del 1926. Tenen una uniformitat tant en l'estructura interna com externa, amb planta baixa i pis, i un pati interior. A la façana podem observar com a la planta baixa té un sòcol de pedra i dues grans obertures, una porta de fusta treballada i un gran finestral, tots dos amb arc rebaixat. El pis superior té dos balcons i a sota la teulada una decoració de motius florals. Al costat de la porta d'entrada hi ha el nom de la casa i un llum de ferro amb forma de drac.

21. TORRE DEÓ

Torre d'estiueig, com altres torres d'aquesta època, té algunes característiques modernistes. En aquesta destaquen la paret arrebossada i pintada, que ens recorden els esgrafiats barrocs, la torre de la cantonada que sobresurt del cos principal de la casa, i està coronada per una estructura piramidal de planta quadrada. L'entrada principal té l'accés per una escala de pedra que condueix a un cobert de teules aguantat per pilars de pedra. Destaca la decoració de les cobertes amb teules vidriades de colors marró i verd.

La Torre Deó es tracta d'una de les primeres cases jardí que es realitzen a Santa Maria de Palautordera, i que després en trobarem en altres edificacions.

22. CAN BOXEDA

Torre d'estiueig que segueix la tipologia de casa jardí d'inici del s. XX. La seva estructura arquitectònica és de planta baixa, pis i golfes amb torreó-mirador. La seva planta és irregular amb diferents cossos que sobresurten. La façana principal té un volum que en sobresurt i s'hi ubica la porta principal d'arc de mig punt. A la planta noble hi ha un balcó corregut de perfil curvilini.

La separació entre pisos està realitzada per petites motllures de color, que destaquen sobre les parets arrebossades.

La façana principal s'ha modificat i s'ha eliminat el perfil sinuós, de forma que ha perdut part de l'estètica modernista que tenia amb anterioritat. Fou construïda pel senyor Josep Boxeda el 1906.

Palau!
Camí del Montseny

Ajuntament de
Santa Maria
de Palautordera

Diputació
Barcelona

Generalitat
de Catalunya